ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

КАФЕДРА СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

Кухтій А. О.

Лекція № 14

Спелеологічний туризм (спелеотуризм): загальна характеристика, ознаки та особливості

з навчальної дисципліни

„СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ”

галузь знань 24 „Сфера обслуговування”,
спеціальність 242 „Туризм”
магістр

Змістовий модуль 14. Спелеологічний туризм (спелеотуризм): загальна характеристика, ознаки та особливості. (4 години)

Лекція – 2 години

Семінарське заняття – 2 години

Лекція 22. Спелеотуризм: загальна характеристика, ознаки та особливості.

План.

1. **Поняття і предмет дослідження спелеотуризму, його характерні ознаки та особливості.**
2. **Правила поведінки туристів в печерах, техніка безпеки та умови життєзабезпечення.**
3. **Дії при нещасних випадках та надання першої допомоги потерпілому (потерпілим).**

1. Поняття і предмет дослідження спелеотуризму, його характерні ознаки та особливості.

Спелеотуризм – різновид спортивного туризму, зміст полягає в подорожах з природничих підземним порожнинах (печерах) та подоланням в них різних перешкод (сифони, колодязі) з використанням різного спеціального спорядження (аквалангі, карабіни, мотузки, гаки, індивідуальні страхувальні системи та ін.)

Для отримання розряду по спелеотуризму необхідно пройти кілька печер.

Особливості спелеотуризму:

- складність маршрутів, обумовлена великою різноманітністю рельєфу печер (колодязі, завали, вузькі щілини, підземні річки і т. д.);
- висока відносна вологість повітря при зниженій температурі;
- відсутність природного освітлення;

- високий ступінь автономності в процесі експедиції (за наявності глибоких підземних таборів).

Особливі вимоги пред'являються до етики спелеотуристів, їх поведінки в печерах, відношенню до природи під землею. Це пов'язано з крайньою крихкістю об'єкту їх інтересу - печери, її екосистеми, різного роду натічних утворень, мінеральних і крижаних кристалів. Наприклад, обламаний сталактит відновлюється тільки через десятки і навіть сотні років. На жаль, в результаті дослідження печер було зруйновано безліч мінеральних утворень.

Становлення сучасної вітчизняної спортивної а потім і наукової спелеології пов'язано з ім'ям Віктора Миколайовича Дублянського. Його перу належать перші підручники зі спортивної спелеології «Подорож під землею» (1968), захоплююча науково-популярна книга «Услід за краплиною води» (1971), кілька десятків монографій про печери Криму, Україні, Західного Кавказу.

Спелеотуризм розвивається в Україні протягом багатьох десятиліть і у своєму розвитку тісно пов'язаний з карстологією та спелеологією, пошуком і дослідженням печер. Наша країна надзвичайно багата на печери. Понад 1100 печер різного типу від невеликих до гігантських за розмірами відомі нині в Україні. На теренах України виділено 4 основних райони проведення спелеопоходів: Поділля, Буковина, Причорномор'я та Крим. У перших трьох районах переважають печери горизонтального типу різних категорій складності, а в Криму – вертикальні, а також комбіновані. Печери Поділля – це нескінченні підземні лабіринти. Саме тут у неогенових гіпсах розташовані друга у світі за довжиною печера "Оптимістична" (понад 220 км), гігантський лабіринт печери "Озерної" (107 км), спортивна печера "Млинки" (19,1 км), печера- музей "Кришталева" та ін.

В юрських вапняках Кримських гірських масивів Карабі-Яйла, Довгоруківська Яйла, Чатир-Даг, Ай-Петрінська Яйла, Карадагський ліс

карстовими водами створені провалля у сотні метрів глибиною з підземними залами, річками, озерами та сифонами.

На Карабі-Яйлі цікаві комбіновані печери "Солдатська" (глибина 508 м, довжина 2100 м), "Нахімівська" (глибина 338 м, довжина 440 м), а також вертикальні печери "Дружба" (глибина 270 м) та "Молодіжна (глибина 260 м). На Довгоруківській Яйлі найвідомішою є унікальна пам'ятка природи багатоярусна печера Кизил-Коба (довжина 13850 м). Чатир-Даг – чудовий навчальний полігон, де є можливість оволодівати різною спелеологічною технікою. Різноманітними маршрутами відома вапнякова печера "Бездонний Колодязь" (глибина 195 м, довжина 410 м). Печера "Хід Конем" цікава своїми просторими глибокими колодязями та вузькими складними переходами між прямовисними схилами (глибина 213 м). Надзвичайно привабливими екскурсійними об'єктами є печери "Мармурова" та Еміне Баїр Хосар. На Ай-Петрінській Яйлі та Карадагському Лісі найзначнішими є вертикальні печери "Каскадна" (глибина 1500 м, довжина 630 м) та Удовиченка (глибина 196 м, довжина 250 м).

Пошук і дослідження печер триває й нині. Найцікавіші зі спортивної точки зору печери мають класифіковані туристські спортивні маршрути й увійшли до переліку класифікованих печер України.

На сьогодні в Україні класифіковано 157 печер від I до IV категорії складності.

Спелеотуризм – технічно складний вид туризму. Його складність полягає у проходженні непростих за рельєфом маршрутів в умовах відсутності природного світла, високої відносної вологості та невисокої температури повітря. Все це вимагає від спелеотуриста ретельної підготовки до походу, а також сили, витривалості, спритності, вправності у використанні засобів життєзабезпечення під землею та засобів страхування, стійких навичок у подоланні відповідних природних перешкод.

Природні перешкоди в горизонтальних та вертикальних печерах обумовили і специфіку розвитку спелеотуризму. Відвідування вертикальних печер вимагало відповідної технічної, фізичної підготовки, спеціального спорядження, специфічної тактики проходження печери. Проходження горизонтальних печер було більш простим і доступним, не вимагало альпіністського спорядження і відповідних технічних навичок. Розвиток спелеотуризму на базі горизонтальних печер йшов переважно на основі дослідницьких інтересів.

Організаційною основою спелеотуризму стали клуби та секції, які в першу чергу почали створюватися в карстових районах – на Західній Україні та в Криму. По мірі розвитку туризму в країні секції спелеотуризму створювалися і в інших регіонах України. В період максимального підйому (кінець 80-х років) секції та клуби спелеотуризму існували в 17-ти областях України. Їх робота здійснювалася на базі існуючих тоді рад по туризму та екскурсіях та федерацій спортивного туризму. Після розпаду існуючої системи туризму в Україні та фактично згортанню роботи федерації спортивного туризму комісія спелеотуризму ФСТУ припинила свою роботу. Комісії, секції, клуби спелеотуризму, які існували в областях, практично діяли на власний розсуд і спілкувалися між собою на основі встановлених раніше зв`язків.

В цей період єдиною загальноукраїнською організацією, яка об`єднувала любителів печер, була громадська організація „Українська спелеологічна асоціація” (УСА). Основні завдання і напрямки діяльності УСА – дослідницька робота, сприяння розвитку спелеології.

Спелеотуризм в Україні розвивався в двох основних формах: спелеопоходи та змагання. В період з 1969 по 1992 роки змагання всеукраїнського рівня проводилися регулярно, їх рівень і кількість учасників

постійно зростали. В кінці 80-х років в змаганнях приймали участь команди 13-14 областей України.

Існувала система підготовки громадських туристських кадрів як на республіканському, так і обласному рівнях.

Матеріальна база. Переважно необхідне спеціальне спорядження купляється туристами за власні кошти або спонсорську допомогу. Проблем з підбором якісного сучасного спорядження для спелеотуристських походів не існує. Кількість та якість спорядження лімітується тільки наявністю грошей.

Рекомендована література:

Savchyn M. P. „Optimisticheskaya" cave im Podol / Savchyn M. P., Ostianova N. N. // Procudings of the 6th International congress of speleology. – Praha, 1977. – Vol. 3. – P. 273–276.

Савчин М. П. Опыт исследования крупных горизонтальных пещер в гипсах / М. П. Савчин, В. Л. Васильев, Г. И. Ткачук // Исследование карстовых пещер в целях использования их в качестве экскурсионных объектов : тез. докл. Всесоюз. совещания. – Тбилиси, 1978. – С. 58–60.

Савчин М. П. Пещера „Оптимистическая" / М. П. Савчин // УСЭ АН УССР. – К., 1981. – Т. 2. – С. 130.

Савчин М. П. Новые исследования в пещере „Оптимистическая" / М. П. Савчин, Н. Н. Остьянова, А. В. Медведев // Тез. докл. III Всесоюз. спелеол. совещания. – Симферополь, 1982. – С. 206–209.

Савчин М. П. Спелеотуризм як форма студентського дозвілля / Савчин М. П. // Методи управління фізичним вихованням і спортом : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. – Л., 2013. – С. 173 – 176.